

FAZE DONOŠENJA ODLUKA O BUDŽETSKOM FINANCIRANJU ZA RAD MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA ILI AKCIONARSKIH DRUŠTAVA

mr.sci. Esad Čović

Rezime: Predmet istraživanja je razvoj lokalne samouprave i njena uloga u razvijanju malih i srednjih preduzeća, struktura i organizacioni oblik lokalne samouprave i uprave u cjelini, kakva je i kolika njena uloga u razvoju malih i srednjih preduzeća, kompanija i akcionarska društva u zemljama razvoja, po uzoru modernih zemljama okruženja i Evropske unije.

Akcentirano smo u ovom istraživanju stavili na poljoprivredu, poljoprivredno prerađivačke kapacitete, turistička preduzeća iz raznih oblasti kao jedini mogući faktor oporavka preduzeća i razvoja privrede u Bosni i Hercegovini. Naravno za novonastale zemlje ovakav vid predstavlja mnoge poteškoće koje se moraju u privrednom razvoju i plasmanu boriti za nova tržišta, dok određene međunarodne institucije vladaju kapitalom i utječu na razvoj novih produkcionih saradnji.

U ovom slučaju tržišna privreda je kapitalistička i ima takmičarski duh na evropskom i svjetskom tržištu. Moramo imati na umu da se tržišna privreda odvija po principu navedene teorije igara pri čemu se dobit stavlja u isti kontekst ravnopravnosti pobjednik-gubitnik kao kod igre.

Mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini nisu imuna na vanjske udare koji dolaze globalizacijom pa se to ukazuje kao neophodnost definisanja njihove razvojne strategije. Indikativno je da pojedine Evropske, pa i svjetske privredne organizacije koje utječu na razvoj preduzeća zemalja u tranziciji kakva je Bosna i Hercegovina, kao na primjer MMF i Svjetska banka imaju potpuno različite pristupe u pogledu osnovnog koncepta razvoja, tako je MMF odredio pravilo za sve zemlje u tranziciji po kojem se moraju ravnati sve zemlje iz različitih dijelova Evrope i svijeta.

Treba pomenuti da se za revitalizaciju preduzeća u krizi stvori ambijent u državnom sistemu a onda studiozno izradi pravac razvoja, uključujući i zahtjeve koji dolaze sa samog tržišta, što indikativno govori da je tržište glavni regulator na relacija ponuda i potražnja pri čemu se moraju u obzir uzeti najniži troškovi sirovine proizvodnje i plasmana.

Svako preduzeće bez obzira dali je malo, srednje, veliko ili akcionarsko mora da vlada informacijama po svim pitanjima, tako ako se ovo uzme u obzir jednostavno se lako prepoznaju na tržištu jer u principu svijet je mali pa se za usluge ili proizvod brzo sazna u koliko je konkurentan i prihvatljiv po standardima i potrebama konzumenta.

Zbog svega navedenog i realnih pretpostavki o racionalnoj realizaciji kod donošenja Odluka o budžetskom financiranju za razvoj i ulaganje u preduzeća moraju se donijeti jasni planovi kod donošenja Odluka...

Ključne riječi: Razvoj, tržišna, institucije, kapital, privreda, kriza...

Summary: The subject of research is the development of local government and her role in the development of small and medium enterprises, structure and organizational form of local government as a whole, what is her role in the development of small and medium enterprises, joint stock companies and companies in developing countries, modeled on modern countries and the European Union.

The emphasis in this research we put on agriculture, agricultural processing facilities, tourist companies from different fields as the only possible factor in successful recovery and economic development in Bosnia and Herzegovina. Of course for emerging countries, this kind represents many of the difficulties that have to fight for new markets in economic development and placement, until certain international institutions are governing with capital and influencing on the development of new productive cooperation.

In this case, the market economy is capitalist and she has a competitive spirit on the European and world markets. We must have on the mind that the market economy takes place according to the principle mentioned game theory in which the profits are placed in the context of the same gender as the winner-loser like in the game.

Small and medium enterprises in Bosnia and Herzegovina are not immune on external shocks that are coming with globalization, so it appears as a need to define their development strategy. It is indicative that some European and even world economic organizations that influence on the development of enterprises in transition countries like Bosnia and Herzegovina, such as the IMF and the World Bank have completely different approaches to the basic concept of development, and the IMF has proposed regulations for all countries in transition which all countries from different parts of Europe and the world must guide.

It should be noted that for the revitalization of enterprises in crisis it is need to be created an environment in the state system and then meticulously make the direction of development, including requirements that come from

the market itself, which tells indicative that the market is the principal regulator of the relation between supply and demand with, the need to take into account, lowest cost feedstock of production and placement.

Every enterprise no matter if small, medium, large or shareholding must have control of information on all issues, so if you take this into consideration they are simply easily recognized in the market because, in principle, the world is small, so for service or product is quickly to learn in how competitive and acceptable by the standards and needs of the consumer.

For all these reasons and realistic assumptions about the rational realization at making decision about budget financing for development and investment in the company must be made clear plans for making a decision ...

Keywords: *development, marketing, institutions, equity, economy, crisis ...*

1. FAZE DONOŠENJA ODLUKA O BUDŽETSKOM FINANCIRANJU ZA RAD MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA ILI AKCIONARSKOH DRUŠTAVA

1.1. Faze donošenja odluka o budžetskom financiranju

Budžetsko financiranje veoma bitno utiče na globalne ekonomske odnose države nasprem entiteta, a pogotovo utiče na rad malih i srednjih preduzeća i on se ogleda kroz dvije faze; **a)** kroz fazu prikupljanja srestava i **b)** kroz fazu trošenja prikupljenih srestava od poreskih obveznika, raznih taksi i drugih prihoda u budžet.

U cilju efikasnijeg korištenja budžetskih srestava kada se ona koriste za nabavku roba i usluga i mogućnosti jednakog pristupa pomenutim srestvima. Jasno je propisao Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine pravila i postupak nabavke, a samim tim i trošenje budžetskih srestava, javno i transparentno. Postoje i pravila ili faze donošenja odluka kako se priprema kalendarski budžet i njegovo prikupljanje koji nam omogućava da sagledamo i utvrdimo izvore realnih prikupljanja prihoda u budžet, kao i utvrđivanje potreba budžetskih korisnika i naravno mogućnosti njihovih zadovoljavajućih planova potražnje srestava iz budžeta. Valja napomenuti da se i u lokalnoj zajednici, odnosno na najnižem nivou Opštine budžet puni na isti način i skoro istim principima, izuzev carinskih priliva i prelivmana pa se zbog toga punjenje djeli na kategorije prihoda.

1.2. Kategorije poreza i doprinosa

Porez je kao osnovni prihod budžeta i on može biti direktan kojim se oporezuju prihodi pojedinih pravnih ili fizičkih lica koji su sadržani u cjeni roba i usluga, a u principu ih plaćaju krajnji potrošači kao što je u novije vrijeme uveden takozvani „PDV“ porez.

Kategorije direktnih poreza su i drugi porezi:

Porez na plaće;

- porez na dohodak,
- porez na prihod od ostvarenja kapitalne dobiti,
- porez na dobit preduzeća i
- ostali porezi na imovinu.

Porez na promet proizvoda:

Indirektni porezi su;

- porez na promet usluga,
- akcize i carine koje spadaju u kategoriju indirektnog oporezivanja.
- doprinosi su prihodi fondova i služe za njihovo financiranje doprinosa za penziono i invalidsko osiguranje,
- doprinos za zdravstveno osiguranje i
- doprinos za zapošljavanje.

Svi porezi i doprinosi su isključivo regulisani Zakonom o porezima i doprinosima u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine.

1.3. Utjecaj poreza i doprinosa na rad malih i srednjih preduzeća

Broj poreza i doprinosa, njihov broj i visina koje plaćaju mala i srednja preduzeća kao i velika kompanije ili akcionarska društva utječu na njihovo poslovanje, a posebno na rad malih i srednjih preduzeća i on se manifestuje na više načina, a posebno kroz visinu stope direktnog oporezivanja i veoma velike doprinose.

U sadašnjem sistemu koji važi za privredu Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine stope poreza i doprinosa su proporcionalne i nisu stimulirajuće za razvoj malih i srednjih preduzeća čiji kapital i profit nisu takvi da bih bez dodatnih finansijskih srestava mogli obezbjediti opstanak i dalji razvoj.

Mišljenja smo da bi pojedine stope poreza mogle biti daleko manje i povoljnije za dalji razvoj malih i srednjih preduzeća ili akcionarskih društava. Kod indirektnih poreza na poslovanje malih i srednjih preduzeća utiču i načini obračunavanja, mjesto i vrijeme plaćanja indirektnih poreza, primjera radi za izvršenu prodaju proizvoda ili neku izvršenu uslugu porez se mora obračunati i platiti u Zakonom predviđenom roku, bez obzira dali su naplaćeni od krajnjeg konzumenta, a ovakav odnos direktno pogađa mala i srednja preduzeća zbog neimanja dovoljnog obrtnog kapitala.

Poreskim riješenjem u slučaju da se budžetska sredstva koriste većim djelom za podmirivanje troškova administracije, poslovanja malih i srednjih preduzeća, neće biti stimulirano ni kroz opštinske programe subvencija ili neke druge vidove podrške u razvoju, a niti dobivanja novih javnih radova kao što su izgradnja komunalne infrastrukture koji se financiraju direktno iz budžeta.

Mala i srednja preduzeća koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom mogu spadati pod Zakon o subvencijama kao bih svojim proizvodima mogli biti konkurentniji na tržištu s obzirom da poljoprivredni proizvodi koji se uvoze u Evropskoj uniji imaju niže cijene i veće subvencije, proizvodnja im je savremenija i uređenija.

1.4. Subvencije za pospješivanje domaćih preduzeća i proizvoda

Carina po svojoj definiciji treba da zaštiti svojim Zakonima domaćeg proizvođača od nelojalne uvozne konkurencije u cjeni čiji proizvodi dolaze sa inostranog tržišta, to bih bio i efikasniji novčani prihod državi, dakle carina nije samo novčani prihod sredstva kojim se puni budžet, nego je i instrument regulisanja i zaštite domaće proizvodnje u skladu sa Zakonom o carinama Bosne i Hercegovine, pa se tako mogu dodati i druge carine kao što su:

1. *dodatna carina,*
2. *sezonska carina i*
3. *dopunska i kompenzaciona carina.*

Ovim oblicima navedene carine utiče se na fizički obim uvoza pojedinih proizvoda, kako bih se zaštitila domaća proizvodnja i usluge, te da nebi došlo do većeg poremećaja na tržištu.

Tako u ovom pogledu carinske stope na poljoprivredne i prehrambene proizvode u određenom periodu godine garantuju stabilnost domaće proizvodnje i domaćeg tržišta Savjet ministara Bosne i Hercegovine može dodatno na postojeće carinske stope povećati i sezonske carinske stope, za ovako nešto Savjet ministara Bosne i Hercegovine mora pribaviti mišljenje oba entiteta.

Bosne i Hercegovine, ako dobije saglasnost i mišljenje oba entiteta stopu poreza može povećati za 30% od postojeće carinske stope. Isto tako ako je cijena robe koja se uvozi niža od ugovorene cijene, i ako bih uvoz takve robe mogao nanijeti štetu privredi Bosne i Hercegovine onda se mora platiti takozvana dopunska carina u iznosu koji predstavlja razliku između ugovorene cijene i cijene robe koja se uvozi. Za robu za koju je zemlja izvoznica odredila subvenciju, može se naplatiti kompenzaciona carina do visine subvencije. Navedeni instrumenti carine štite domaće proizvođače mala i srednja preduzeća i poljoprivrednike.

1.5. Analiza faktora podrške izvoznog preduzeća i proizvoda

Kada je u pitanju mala i srednja preduzeća u uslovima tranzicionih procesa ispravno je zaštititi svoju proizvodnju od naročite konkurencije visoko razvijenih zemalja a to se često dešava, i od onih zemalja koje svoju konkurentnost baziraju na subvencionisanju sopstvenog proizvoda, ovo se događa sa uvozom mesa iz Brazila gdje se preko izvoznih subvencija apsolutno isplati uvoz ovog proizvoda na štetu domaće proizvodnje, ali je to na kraći vremenski period. Dugoročno nije isplativo jer se u međunarodnim ekonomskim odnosima mnoge relacije događaju nepredviđeno pa je onda daleko veća šteta uništavanja sopstvene proizvodnje, proizvodi iz grupe neophodnih životnih potreba trebali bih da imaju manju zaštitu kako bih zemlje koje su u tranziciji kao na primjer Bosna i Hercegovina na odgovarajući način zaštitili životni standard, otvorili prostor novim radnim mjestima i bolju budućnost malim i srednjim preduzećima.

1.6. Faktori podrške izvoznom preduzeću i proizvodu su sljedeći:

- *oslobađanje od indirektnih poreza,*
- *uvođenje dodatnih carina na proizvode koji se uvoze, čiji uvoz ugrožava domaći proizvod, i stabilnost domaćeg tržišta,*
- *subvencioniranje domaćeg proizvoda,*
- *povoljnije kreditiranje proizvodnje malih i srednjih preduzeća i*
- *akcionarskih društava.*

Oslobađanje plaćanja indirektnih poreza na izvozni period uobičajena je mjera stimulisanja izvoznog proizvoda i nije to samo kod nas u Bosni i Hercegovini poznato, nego i u drugim zemljama koji nedaje nešto posebno uočljive rezultate, ali bih uvećanje poreza na takav proizvod znatno umanjilo konkurentnost našeg izvoznog proizvoda. Uvođenjem carine a naročito dopunske carine na određena proizvode iz uvoza stvara se pogodan

sistem i način za poslovanje malih ili srednjih preduzeća koja proizvode izvozni proizvod. Subvencionisanje izvoznog proizvoda direktan je vid stimulacije preduzeća za orjentisani izvoz u zemlje Evropske unije i šire.

Bosna i Hercegovina, Republika Srpska i njihova preduzeća uopšte, imaju veliki privredno razvojni problem u poratnom vremenu i rijetko nalaze rješenje krize uopšte.

Zbog navedenog mnoga mala i srednja preduzeća traže načina u novom sektoru privređivanja i preorijentacije preduzeća u turistička mala ili srednja preduzeća. Konfiguracija Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine se nikako ne mogu stavljati u kontekst visokog turizma u odnosu na neka društva zemalja Evropske unije.

Naravno valja pomenuti da imamo vrlo malo teritorije mora, nemamo visoke planine, ali nam je priroda podarila zdrave klimatske uslove, čist vazduh koji nam mogu poslužiti za odmor i rekreaciju, kao i ljekovite banje za lječenja raznih bolesti, pa kao takvi se moramo predstaviti zemljama u okruženju i šire, kao izvorna prirodna turistička destinacija **turističko preduzeće i njegova uloga u razvoju privrede Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine sa istinskim ciljem.**

Upravo iz navedenih razloga naše ciljano tržište turističkih ponuda je Evropska Unija i njeni stanovnici koji bi trebali doći i uživati u netaknutoj prirodi koju imamo.

Privlačenje stranih turista jedan je od glavnih izazova malih i srednjih preduzeća i ona se moraju suočiti sa zdravom poljoprivrednom proizvodnjom radi ponude „eko“ hrane, razviti i modernizirati saobraćaj radi lakšeg i bržeg komuniciranja turista u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine. Turizam svakako zaslužuje pažnju jer predstavlja potencijalnu granu privrede koja ima perspektivu i kao takva može privući strani kapital i uravnotežiti stanja u platnom prometu i bilansu što bi nam bilo od posebnog značaja. U ostalom krajnji cilj našega turizma i ponude jeste smanjenje broja zaposlenih i povećanje bruto prihoda za državu preko malih i srednjih preduzeća koji se bave ovom granom privrede.

Da bi se ovakvi planovi ostvarili moramo maksimalno iskoristiti prirodne resurse i radom stvarati nove turističke destinacije, odnosno kapacitete i ponude raznih turističkih usluga. S druge strane analizirati društvene trendove i tom analizom trendova kao i okoline odgovoriti novim ponudama i privrednim izazovima.

Zbog toga marketing ima veoma veliku ulogu u implementaciji turističkih ponuda i potražnje što prouzrokuje dodatne troškove za bržim razvojem turizma jer je turizam veoma velika razvojna sila u razvoju siromašnih i zapuštanosti oblasti i teritorija sa turističkim potencijalima.

Isto tako turizam ima veoma važnu ulogu u promociji države kao zajednice koja treba u određenim trenucima subvencionirati određene grane turizma i uticati da lokalni uticaji na turizam varira u ruralnim regionima i zavisice od niza faktora, uključujući i faktore radne snage kao i povremene ili sezonske probleme u razvoju turizma. Istražujući ekonomski efekat razvoja turizma, većina autora u svojim priručnicima stavlja akcenat na razvoj turizma kao veoma važnog privrednog subjekta u razvoju države, što je u krajnjoj liniji svakog preduzeća i cilj, ostvariti ekonomsku dobit za dalji razvoj i ulaganja u turističke objekte i nove ponude.

Činjenica govori da je turizam isplativ i da se u njega treba ulagati i treba pomenuti turističke zemlje koje su poznate u ne tako dalekom okruženju kao što su: Španija, Francuska, Grčka i nama najbliža zemlja sa veoma velikim prilivom turista sa tendencijom povećanja broja turista iz godine u godinu su susjedne Hrvatska, Srbija i Crna Gora koje bilježe godišnji ukupni prihod od turizma oko 8-9 milijona USA dolara. Struktura turističkih destinacija u okruženju, dolazak i noćenje turista u zemljama okruženja od 12 mjeseci, 2011/2012.godinu u periodu ljeto zima.

Tabela: 1. Prikazuje broj gostiju zemlja iz okruženja.

r/b	zemlja	ukupno	broj	ukupno	broj	ukupno	broj
1.	Turisti	domaći	strani	domaći	strani	domaći	strani
2.	Hrvats.	8.244.053	1.207.155	7.036.898	44.783.676	720.683	40.062.994
3.	Srbija	2.090.591	1.707.581	383.010	9.138.404	7.662.719	1.475.685
4.	Sloven.	1.829.681	698.006	1.131.675	6.266.208	2.747.480	3.518.728

Izvor: Dokumentacija i podaci su preuzeti iz izvještaja Privrednih komora ovih država.

Najveći broj gostiju–turista u Bosnu i Hercegovinu dolaze iz Hrvatske i Slovenije, a potom iz Srbije. Ostvareni prihod u tim zemljama od turizma uglavnom je ostvaren od noćenja što govori o inicijativi da vanpansionske potrošnje gotovo i nema, a posmatrajući kretanja turista u Evropskim gradovima najveću posjetu turista bilježi London od preko 3,5 miliona turista, dok Pariz je ostvario oko 2,4 miliona čije je zadržavanje i boravak u prosjeku (3) tri dana.

Tabela: 2. Prikazuje promet turista u evropskim gradovima.

r/b	namj.	god.	Budim.	Milano	Prag	Rim	Beč	Zagr.	Beogr.
1.	Posjet.	2000	1.903	1.987	6.292	3.269	292	767	671
2.	Noćen.	2000	4.873	5.035	14.781	7.701	573.	1.233	703

3.	Posjet.	2001	1.962	2.420	2.921	6.390	3.257	321	738
4.	Ničenj.	2001	5.107	5.911	8.149	15.030	7.687	616	1.224
5.	Posjet.	2002	1.925	2.891	2.500	6.086	3.516	370	758
6.	Noćen.	2002	4.948	6.605	6.824	14.656	8.179	694	1.310

Isti izvori kao kod tabele 1.

Ovi podaci govore o razvijenim ili zemljama u razvoju, da ne govorimo o Grčkoj koja je izuzetno posjećena zemlja sa velikim brojem kreveta, turističkih ponuda i raznih turističkih sadržaja koja ima preko 30.000 hiljada kreveta u svojim turističkim ponudama za noćenje.

Turizam je efikasan finansijski prihod i ukoliko se ozbiljno pozabavimo ovom granom privrede, konstatacija je jasna, kada nekom značajnom turističkom projektu se priđe ozbiljno i država mu da podršku tada se jasno mogu dograđivati vizije strategije razvoja preduzeća koje se bavi ovom vrstom posla.

Turizam je grana privrednog, istorijskog i kulturnog nasleđa, kojim se ljudi bave vjekovima sa usavršavanjem i prećenjem razvoja moderne civilizacije, koji se odnosi na ugodna putovanja čija je svrha posjećivanje mjesta koja reprezentiraju prošlost, sa tendencijom na razvoj turizma u budućnosti. Njegova osnovna briga je interes održivosti istorijskog nasleđa i autentičnosti.

U oblasti turizma lokalno stanovništvo ima ključnu ulogu tradicionalnog očuvanja istorijske i kulturne baštine kao veoma važnih elemenata, jer svaka oblast u turizmu ima svoj značaj kao i prostor za turističku djelatnost, selo, grad, regiju i državu, imaju svoje interesantne turističke destinacije koje su po sebi interesantne za posjete koje menadžeri za marketing i turizam moraju maksimalno promovisati i podstaći njihovu tražnju za posjetom kao što su na primjer: manastiri, spomenici, tvrđave, dvorci, festivali muzike, kuće istorijskih ličnosti, mjesta istorijskih bitaka i ratova, jezera, rijeka, planina i mnoge druge destinacije.

ZAKLJUČAK

Privredno društvo ili bilo koje preduzeće je pravni subjekt kojeg mogu osnovati pravna i fizička lica radi obavljanja određenih privrednih djelatnosti sa ciljem ostvarivanja dobiti. Ovo pojmovanje nije potpuno. Na temelju opštih karakteristika tipa građanskog privrednog prava, akcionarsko društvo je privredno društvo koje osniva jedno ili više pravnih i fizičkih lica, ili ga osnivaju skupa u svojstvu akcionara.

Osnovni kapital se obezbjeđuje izdavanjem i prodajom akcija, koje imaju određenu nominalnu vrijednost. Ukupni zbir svih nominalnih vrijednosti akcija osnovni je kapital akcionarskog društva.

Ulozi mogu biti u novcu, stvarima i pravima izraženim u novčanoj vrijednosti, ali ne i u radu i uslugama društva, bilo da su izvršene ili buduće.

U ekonomsko-privrednom pogledu, akcionarsko društvo je najznačajniji tip društva koje je po svojoj organizaciji i obliku pogodno za formiranje i koncentraciju kapitala. Po tom osnovu je i nastao, a glavni oblik multinacionalnih kompanija i strukture međunarodnih holdinga.

Dok se druga privredna društva u većinskom vlasništvu u omjeru kapitala financira iz budžeta Opštine, Kantona, Republike Srpske i budžeta Federacije Bosne i Hercegovine.

Naravno to su društvena preduzeća i ona podlježu Zakonu o privrednim društvima kako Republike Srpske tako i Federacije Bosne i Hercegovine, imaju isti cilj ostvarivanje veće finansijske dobiti, a samim tim i stvaranju novih vrednosti, otvaranju novih radnih mjesta i turističkih ponuda...

LITERATURA

1. Vasiljević M. „, Vodič za čitanje Zakona o privrednim društvima“, Udruženje pravnik privrednika Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004. godine.
2. Galogaža M. „, Marketing i propaganda preduzeća“, MM College, Novi Sad, 2004. godine.
3. Galogaža M. „,Strategija društveno-ekonomskog razvoja Republike Srpske i Bosne i Hercegovine“, MM College, Novi Sad, 2005. godine.
4. Galogaža M. „,Razvoj teorije poduzetništva“, škola Evropskog znanja, Novi Sad, 2006. godine.
5. Grujić A. „,Poslovno pravo“, Novi Sad, Cekom books d.o.o. 2007. godine.
6. Komljenović B., Živanović M, Srdić M. i Ristić Ž. „,Pravo Evropske unije“, Beograd,2009. godine.
7. Ljubojević G. „,Pravo privrednih društava“, Novi Sad, 2000 godina, Fakultet za uslužni biznis.
8. Nedeljković D., Nešković D., „,Poslovno pravo“, Fakultet za menadžment, Cekom Books d.o.o. 2006. godine.
9. Tasić I., i grupa autora „,Preduzetnički menadžment“, Institut za razvoj malih i srednjih preduzeća, d.o.o. Beograd i Centar za investicije d.o.o. Zagreb, 2004. godine.